

Kroniek

C. van Dijk

Samen zingen

In onze kerken wordt voor wat de liturgie betreft uit verschillende vaten getapt. We kunnen kiezen voor Geneefse psalmen, liedboekliederen, oudere en modernere liederen die in het Gereformeerd Kerkboek zijn opgenomen.

Wellicht worden daar, al dan niet generaal-synodaal geselecteerde, *Opwekkingsliederen* aan toegevoegd. Duidelijk is dat die al in heel wat kerken gezongen worden. Datzelfde geldt voor de *Psalmen voor Nu*.

Blijkbaar worden heel wat erediensten beleefd als bijzondere diensten waarin ruimte is voor afwijking van het afgesprokene.

Je ziet een veelheid van vormen, verschillend van herkomst en sfeer. Ze zijn allemaal mogelijk in een gereformeerde eredienst. Je kunt liedboekliederen op het psalmbord of beamerscherf aantreffen, met hun soms weerbarstig taalkleed. Je kunt kinderliederen uit het Gereformeerd Kerkboek samen zingen. Het is een aanbod waarvan met recht gezegd kan worden: voor elk wat wils.

Welke gevolgen heeft dat voor de praktijk van de eredienst? Wordt dat een lappendeken, zonder duidelijke stijlkenmerken?

Opwekking

Dat probleem hebben de deputaten kerkmuziek ook gezien. Ze schreven voor de synode een rapport waarin ze bepleitten dat opwekkingsliederen zonder gezamenlijke toetsing in de vrijheid van de kerken moesten worden gelaten.

De opwekkingsliederen hebben een andere kwaliteit, een kortere gebruiksduur en dienen daarom niet via een generaal-synodale toetsing te worden toegelaten, maar op basis van algemene toetsingscriteria in de vrijheid van de kerken te worden gegeven, is hun betoog.

De synode heeft daar bij het schrijven van dit artikel al stevig over gediscussieerd. Waarom zou je liederen uit de omstreden bron *Opwekking* niet gezamenlijk toetsen en andere liederen wel? Legt het niet een bom onder de hele toetsingspraktijk?

Uit het persverslag wordt duidelijk dat de discussie met heftigheid gevoerd is. Uit de classis Zwolle kwam de vraag om meer plaatselijke vrijheid in de liedkeuze. Op de site van de synode* vinden we in de weergave van de discussie het volgende:

Wat Zwolle vraagt past in het moderne klimaat van 'vrijheid blijheid', is de uitgesproken mening van verschillende synodeleden. De boodschap van de bijbel staat nu eenmaal haaks op wat wij willen en dat moeten ook jongeren maar op tijd merken. De moderne tijd met al haar ik-gerichtheid zet de norm voor gereformeerde mensen onder druk. De synode moet tegendruk geven. Afspraken zijn afspraken.

Door de emotionele liedjes, met al die vreemde herhalingen, worden de gemeenten vergiftigd met overwinningstheologie. Dat mogen wij niet laten gebeuren. Er is nu liedkeus genoeg voor allerlei gelegenheden. Dat verklaart de 'koersbepaling' van 2002. Daar hoeft dus niks meer bij. Uitzonderingen mogen misschien, maar alleen als de kerkenraad er echt een goede reden voor geeft.

Nader Bekeken oktober 2008

Kroniek 2 – C. van Dijk

Tegengeluiden en tegenvoorstellen uit de synode vinden weinig draagvlak. Ook niet als deputaten het classisvoorstel blijken te steunen. De synode besluit met tweederde meerderheid om de 'koersbepaling' te handhaven. Niet meer vrijheid. Het huidig beleid moet voldoende blijheid geven.

De discussie verplaatst zich vervolgens naar de kwestie rond de 'opwekkingsliederen', of deftig gezegd 'het evangelicale lied'. Nu komen deputaten eindelijk aan het woord. Deskundig leggen ze nog een keer uit dat uit de bundel 'Opwekking' al meerdere liederen opgenomen zijn in ons gereformeerd kerkboek. Maar wat bekend staat als 'opwekkingsliederen' is niet een genre dat met de gebruikelijke kerkmuzikale criteria te beoordelen is. Al jaren blijkt, volgens deputaten, dat plaatselijke kerken heel goed zelf kunnen bepalen wat voor bijzondere gelegenheden passend is in een liturgie.

Tegenstanders komen met hun bedenkingen tegen de opwekkingsliederen. Te on-Bijbels, te mager. De evangelische invloeden moeten de gereformeerde eredienst niet aantasten. Desnoods moet de synode een paar liederen zelf maar toetsen. Als het niet anders kan. Het einde van de zaterdagmiddag is inmiddels bereikt. Of deputaten de vragen maar schriftelijk willen beantwoorden, vraagt de preses. De synode sluit de dag, die werd ingezet met de uitgesproken gedachte dat het zo heerlijk is om samen met de eredienst bezig te zijn.

Een besluit is bij het schrijven van deze Kroniek nog niet gevallen.

Het mag duidelijk zijn uit diverse artikelen in *Nader Bekeken* dat er bij ons nogal wat bedenkingen zijn tegen opwekkingsliederen. Dan is het besluit van de synode van Zwolle Zuid op dit punt iets waar met spanning naar wordt uitgezien.

Liturgische eenheid

Het gaat me in dit artikel echter over iets anders: de grote verscheidenheid van liederen die in de eredienst gezongen kunnen worden. Dat is afgezien van de uitslag van deze discussie nu al een gegevenheid.

Daarover schreven de deputaten kerkmuziek in hun rapport:

Liturgische eenheid

Als in een dienst opwekkingsliederen gezongen worden, naast psalmen en gezangen, krijgt een dienst al gauw een wat vreemd karakter. Verschillende stijlen van kerkmuziek worden zonder enig probleem, zo lijkt het, zonder aankondiging of toelichting opgenomen in de liturgie, waardoor de dienst het karakter krijgt van 'voor elk wat wils'. Ook als het gaat om de (kerk)muziek is het belangrijk dat er goed nagedacht wordt over de eenheid in de dienst. Opwekkingsliederen kunnen begeleid worden door het orgel, maar vaak vraagt het lied om een combo, juist omdat de opwekkingsliederen uit de popcultuur komen.

Het verdient daarom aanbeveling om bij ieder lied goed na te denken over de begeleiding. Een gemeente die opwekking gaat zingen, zou juist ook voor de liturgie meer professionaliteit moeten nastreven. In ieder geval hebben predikant, liturgiecommissie en organist een belangrijke taak om een verantwoorde liturgie samen te stellen. ...

De volgende aanbevelingen kunnen de kerken helpen om verantwoord met de opwekkingsliederen om te gaan:

- 1. bij het besluit om opwekkingsliederen te laten zingen in de eredienst moet de kerkenraad rekening houden met de samenstelling van de gemeente en binnen de gemeente levende wensen t.a.v. gebruik van liederen; en de kerkenraad moet daarover dan ook in overleg met de gemeente voor ieder duidelijke afspraken maken;*

2. uit de totale invulling van de 'psalmbriefjes' voor de erediensten (niet elke eredienst afzonderlijk) moet voor leden en gasten van de gemeente duidelijk zijn dat
 - a. de Psalmen in ere blijven;
 - b. de gemeente uit verschillende mensen bestaat, die op verschillende manieren uiting geven aan hun omgang met God (1 Kor. 14);
 - c. de gemeente niet alleen in de taal van 'opwekking', maar ook in de taal van het voorgeslacht en in de taal van de Psalmen uiting geeft aan haar geloof in en omgang met God;
3. het is beter om te variëren tussen diensten dan te variëren binnen diensten: dat levert al snel een rommelige lappendeken van muziek- en taalstijlen op;
4. het is beter om opwekkingsliederen (net als Psalmen en gezangen met onbekende melodieën) niet op te geven in een eredienst, dan ze wel op te geven terwijl ze niet goed gezongen of begeleid worden. De eredienst aan God vraagt om kwaliteit: dat liederen goed worden begeleid en indien nodig eerst door de gemeente worden geoefend;
5. er zijn liederen die vragen om begeleiding door een band en voorzangers. Als die gaven niet in de gemeente beschikbaar zijn, moeten betreffende liederen niet gebruikt worden in de eredienst.

Nuchtere taal waar het gaat om de kwaliteit van de gemeentezang: beter een andere keuze maken dan een lied opgeven (psalm, gezang of opwekkingslied) dat slecht wordt uitgevoerd. Ook herkenbaar is de verlegenheid met een eredienst die de kenmerken van een lappendeken gaat vertonen.

Samen zingen?

De oorzaak van de verlegenheid ligt mijns inziens echter in een keuze die aan dit alles voorafgaat. Namelijk het antwoord op de vraag waarom je zingt. Zingen lijkt hier met het bevestigen van de eigenheid te maken te hebben. En dan niet de eigenheid van de gemeente als geheel, maar van de verschillende groepen binnen de gemeente. Uit de psalmbriefjes moet blijken dat de gemeente uit *verschillende* mensen bestaat die op *verschillende* wijze uitdrukking geven aan hun omgang met God.

Daarbij wordt 1 Korintiërs 14 tussen haakjes als bijbelplaats vermeld. Dat is een hoofdstuk dat nu juist spreekt over het opbouwen van de *gehele* gemeente als criterium voor wat in de liturgie toelaatbaar is.

De deputaten leggen nadruk op de individuele verschillen. Er ontstaat een sfeer: ieder moet iets tegenkomen waarin hij zichzelf herkent, waarin hij het gevoel heeft: nu ben ik aan de beurt, hierin kan ik mij kwijt.

Zingen we dan nog wel samen?

Dit is wezensvreemd aan wat de gezamenlijke eredienst is en moet zijn. Ook het geven van eer aan de Here lijkt hier een vorm van zelfrealisatie te zijn.

Het maken van gezamenlijke afspraken heeft tot doel om dit niveau te overstijgen en echt doelgericht te zijn. Los van belangenafwegingen van diverse groepen.

Als gepleit wordt voor een ereplaats voor de psalmen, gebeurt dat niet uit een persoonlijke voorkeur of smaak. Maar vanuit de overtuiging dat heel de gemeente ermee gebaat is de liederen van het verbond samen te zingen. Dat daar een samenbindende werking van uitgaat. Ieder zijn eigen lied gunnen werkt juist ontbindend. Dan dienen telkens evenwichtsconstructies te worden bedacht: ieder het zijne.

Doelgroepconstructie

Volgens deputaten dienen we niet te kiezen voor diensten die een lappendeken van stijlen zijn, maar voor diensten waarin gekozen wordt voor een bepaalde stijl. In de redenering van de deputaten is dat dus een eredienst waarin slechts een deel van de gemeente zich herkent en zich erkend voelt.

De evenwichtsconstructie wordt verlegd van binnen de dienst naar het geheel van de diensten. Iedereen komt een keer aan de beurt. De ene keer ervaar je een maximum aan participatie, de andere keer is dat minimaal. Je bent eenvoudig niet aan de beurt deze week.

De eredienst als gezamenlijke dienst aan de Here, ontmoeting van de gemeente als geheel met de levende God, wordt zomaar ondergeschikt aan de viering van onze gelovigheid, passend bij onze ontwikkeling en smaak.

Is dat een overtrokken tegenstelling?

Wat ik hier opschrijf, is zeker kwetsbaar voor dat verwijt. Maar soms is chargeren de beste manier om een subtiele verschuiving zichtbaar te maken.

Viering

De deputaten kerkmuziek hebben in hun rapport aandacht voor een in hun ogen nieuw aspect van de eredienst. Waar de eredienst vroeger vooral draaide om verkondigen (morgendienst) en leren (middagdienst), introduceren zij het begrip vieren.

Dat lijkt me niet zo nieuw als het klinkt. Volgens mij heeft de kerk al heel wat gevierd in de afgelopen eeuwen. Maar dan nauw verbonden aan wat verkondigd en geleerd werd. De inhoud is bepalend.

Vieren als zelfstandig thema zou volgens deputaten een ander type lied mede rechtvaardigen. Leren en verkondigen vraagt om liederen waarin de geloofsinhoud wordt uiteengezet, verdicht, zingende toegepast etc. Dat veronderstelt de zingende gemeente als object: de boodschap wordt gezongen, bezongen.

De vraag naar het opwekkingslied zou voortkomen uit de nieuwe ervaring van de eredienst als viering. En dat past dan meer bij een subjectievere stijl van zingen. In de eigen woorden van de deputaten: *Terwijl bij de aspecten verkondiging en lering de gemeente en de individuele gelovige meer als object functioneren, hebben zij juist bij het aspect viering veel meer een subjectieve betekenis: dan is de gelovige of de gemeente als subject actief bezig om God te prijzen om alles wat Hij heeft gedaan. Dit nieuwe element heeft ook liturgische betekenis: liederen met een meer subjectief karakter kunnen daarin een plaats ontvangen.*

Het aparte is, dat ik ervaar dat juist de psalmen ons zo voorgaan in deze vierende stijl: Loof de HERE mijn ziel...

De psalmen zijn bij uitstek geschikt voor deze viermomenten in de eredienst. Daar ben je subject van de lof op God.

Maar dan samen, niet als jouw eigen lied. Maar als de gezamenlijke lof op God door heel de gemeente.

Noot:

* Staat als verslag van de bespreking van 13 september op de site van de generale synode.

Afgesloten 24 september 2008.